

Формування соціокультурної компетенції студентів на заняттях з іноземної мови

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливим завданням вищої школи є формування і розвиток у студентів умінь міжкультурного спілкування, що є передумовою їхнього успішного функціонування на ринку праці.

Формування у тих, хто вивчає іноземну мову, соціокультурної компетентності, яка розглядається як здатність орієнтуватися в іншій культурі, адекватно діяти у ситуаціях міжкультурного спілкування або виконувати функції посередника у міжкультурній комунікації, традиційно перебуває у полі зору фахівців з методики викладання іноземних мов.

Протягом другої половини попереднього століття політичні, економічні та культурні зміни значно вплинули на фізичне і ментальне обличчя європейського континенту, що знайшло своє відображення у сфері наукових, зокрема гуманітарних, досліджень. Так, англomовний термінологічний лексикон культурології, прикладної лінгвістики та лінгводидактики поповнився такими прикметниками як *sociocultural/cross-cultural/ transcultural/intercultural* у сполученні з такими термінами як *competence/approach/dimension*, а концепти, які вони описують, стали предметом розгляду низки як європейських, американських, австралійських учених (M.Byram, G.Zarate, G.Neuner, C.Kramsh, L.Sercu, A.J.Liddicoat, A.Scarino, F.Dervin, A.E.Fantini, D.Deardoff, I. Lazar), так і науковців які працюють на пострадянському просторі (В.В.Сафонова, С.Г.Тер-Мінасова, П.В.Сисоєв, Н.К.Скляренко, О.Б.Тарнопольський, Л.П. Голованчук, О.Л. Красковська, М.Л.Писанко, С.І. Шукліна, С.О. Могильовцев, Т.В. Починок та інші [4, 50].

Розкриваючи суть соціокультурної компетенції, М.Л. Писанко наголошує на необхідності поєднувати у процесі її формування навчання іноземної мови як форми вираження думок і засобу комунікації з оволодінням культурою країни, мова якої вивчається, шляхом засвоєння нормативної поведінки, характерної для носіїв мови в різних комунікативних ситуаціях [6, 32].

Мета статті – розглянути деякі особливості формування соціокультурної компетенції у студентів на заняттях з іноземної мови.

Головною умовою взаєморозуміння у міжкультурному спілкуванні, його основою є культурний фон, тобто знання про культуру країни мови, що вивчається. Засвоєння такого роду знань (разом з навичками вживати і розуміти лексичні одиниці культурно-краєзнавчого характеру та вмінням використовувати культурно-краєзнавчу інформацію у процесі спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності) складає особливий вид компетенції - культурно-краєзнавчу (як складника соціокультурної компетенції) – у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції [3, 36].

Соціокультурна компетенція – це сукупність знань про країну, мова якої вивчається, національно-культурних особливостей, соціальної і мовленнєвої поведінки носіїв мови, а також здатність користуватися такими знаннями у процесі спілкування з урахуванням звичаїв, правил поведінки, норм етикету, соціальних умов і стереотипів поведінки носіїв мови.

Соціокультурна компетенція складається з краєзнавчої і лінгвокраєзнавчої компетенції. Краєзнавча компетенція – це знання про культуру країни, мова якої вивчається (знання історії, географії, економіки, адміністративного устрою, особливостей побуту, традицій і звичаїв країни). Лінгвокраєзнавча компетенція передбачає володіння студентами особливостями мовленнєвої і немовленнєвої (міміка, жести тощо, які супроводжують висловлювання) поведінки носіїв мови у певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість у студентів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що і носії мови, і досягати у такий спосіб повної комунікації.

Саме краєзнавчі (енциклопедичні, фонові знання, знання реалій країни, мова якої вивчається, знання повсякденного життя, умов життя, міжособистісних взаємин, основних цінностей, переконань і думок, мови рухів) та лінгвокраєзнавчі знання (знання студентів фонові, конотативної і безеквівалентної лексики, що відбиває культуру країни, мова якої вивчається в семантиці мовних одиниць) допомагають студентам розуміти феномен іншої культури в їх зіставленні з власною, вихідною культурою.

Соціокультурний блок містить соціокультурну інформацію про

країну, мова якої вивчається, країнознавчі, лінгвокраїнознавчі і лінгвокультурологічні відомості.

Для формування соціокультурної компетенції необхідний навчальний матеріал, який уможливить студентам набувати знання про країну, мова якої вивчається, знайомитися з національно-культурними особливостями соціальної і мовленнєвої поведінки носіїв мови, з їхніми звичаями, правилами поведінки, нормами етикету тощо [5, 6].

Об'єктивні труднощі у пізнанні національного характеру (менталітету) та особливостей комунікативної поведінки носіїв мови можна подолати, якщо загострити і розвинути у них уміння і здібності поводитися з цією культурою. Для цього необхідні спеціальні вправи з аналізу, обговорення і усвідомлення явищ, аспектів іншомовної культури для розвитку чутливості до цих явищ у мові. Борисенко Н.Ф. вказує на те, що такі вправи є ефективними на всіх рівнях формування соціокультурної компетенції: мовному, соціальному і культурно-змістовому, а також на кожному з етапів навчального процесу введення у спілкування, тренування і практики у спілкуванні [2, 32].

Слід зазначити, що зміст більшості вправ у всіх видах мовленнєвої діяльності має знайомити тих, хто навчається, з культурними реаліями країни іноземної мови, її традиціями, історією, характерами поведінки та звичками людей.

Необхідність формування особистості, готової і здатної до міжкультурного спілкування, лежить в основі сучасного соціального замовлення в галузі вищої освіти. Вирішення цієї проблеми при вивченні іноземних мов забезпечується формуванням у студентів соціокультурної компетенції. Бирюк О.В. вважає, що в умовах відсутності іншомовного та культурного середовища зростає роль рецептивних видів мовленнєвої діяльності, зокрема читання іншомовних текстів періодичних видань. Цей вид мовленнєвої діяльності є оптимальним для формування соціокультурної компетенції.

Процес вивчення студентами іноземних мов і культур пов'язаний із використанням ними клішованих і занадто узагальнених уявлень про ці культури. При цьому стереотипні погляди деформують сприйняття, стають перешкодою під час міжкультурного спілкування і зумовлюють виникнення міжкультурних непорозумінь.

Вивчення іноземної мови і культури та міжкультурне спілкування безпосередньо пов'язані з існуванням і використанням стереотипів. Людина, сприймаючи інформацію із навколишнього світу, розділяє її за категоріями і систематизує. При цьому вона не може сприйняти об'єктивну реальність у всій її повноті та складності і тому під час обробки інформації вдається до процесів вибіркового сприйняття явищ, спрощення і некритичного узагальнення їхніх окремих ознак [1, 35].

Отже, формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови відіграє особливу роль у їх ефективній підготовці. Соціальне замовлення суспільства посилює вимоги до підготовки кваліфікованих фахівців, здатних успішно реалізувати процес співробітництва України з іншими країнами, що обумовлює зміни в освітній галузі. Уміння адекватно спілкуватися іноземною мовою у межах професії та в ситуаціях повсякденного життя в умовах взаємодії різних культур і представляти свою країну на належному рівні має велике значення для досягнення цілей іншомовного міжкультурного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб І.Ю. Використання стереотипів для формування соціокультурної компетентності студентів на заняттях з іноземної мови [Текст] / І.Ю. Голуб // Іноземні мови. – 2012. - №4. – С.35-40.
2. Голуб І.Ю. Підсистема вправ для формування соціокультурної компетенції у майбутніх перекладачів з німецької мови [Текст] / І.Ю. Голуб // Іноземні мови. – 2009. - №1. – С.32-37.
3. Голованчук Л.П. Система вправ для формування в учнів 9-го класу англomовної культурно-краєзнавчої компетенції [Текст] / Л.П. Голованчук // Іноземні мови. – 2009. - №4. – С.22-35.
4. Квасова О.І. Сучасні підходи до контролю та оцінювання іншомовної міжкультурної компетентності [Текст] / О.І. Квасова // Іноземні мови. – 2012. - №3. – С.50-57.
5. Ніколаєва С.Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах [Текст] / С.Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. - №3. – С.3-10.
6. Семчук Ю.О. Розвиток умінь міжкультурного спілкування у майбутніх економістів [Текст] / Ю.О. Семчук // Іноземні мови. – 2011. - №3. – С.32-37.